

پوریا جوکار*

Pouryajokar1994@gmail.com

آشنایی اجمالی با مرکز آزمایشگاهی پزشکی قانونی کهریزک

اشاره

سازمان پزشکی قانونی از جمله سازمان‌های زیر نظر قوه قضائیه می‌باشد که آشنایی با ابعاد مختلف آن برای متقاضیان قضاوت امری ضروری محسوب می‌شود. گروهی از طلاب مرکز آموزش‌های تخصصی فقه، وابسته به مدرسه علمیه حضرت ولیعصر (عج)، در راستای ارتقای سطح حقوقی طلاب خویش و آشنایی بیشتر با دستگاه‌های مرتبط با قوه قضائیه، در تاریخ (۹۳/۱۰/۳۰)، از مرکز تحقیقات و آزمایشگاهی سازمان پزشکی قانونی در کهریزک بازدید کردند. آنچه در ادامه خواهد آمد، گزارشی از این بازدید و جایگاه پزشکی قانونی کهریزک، وظایف آن و فرآیند معاینات مربوطه می‌باشد.

جایگاه پزشکی قانونی کهریزک

وارد سالن که می‌شوید بوی فرمالین از چندین متر دورتر به مشام می‌رسد. خیلی‌ها فکر می‌کنند این بوی مرده‌ها است! در اینجا اجساد افرادی نگهداری می‌شود که به قتل می‌رسند، در سوانح کشته می‌شوند، مسموم یا خفه می‌شوند، از ارتفاع سقوط می‌کنند یا ... در خصوص قتل این افراد سوالاتی مطرح می‌شود. سوالاتی مانند اینکه، زمان دقیق قتل چه زمانی بوده است؟ علت مرگ چیست؟ جسد پیدا شده آیا نسبتی با پرونده یک جنایت دارد یا نه؟ اینها و هزاران سوال دیگر، هر روز در آزمایشگاه پزشکی قانونی کهریزک پاسخ داده می‌شود.

بطور کلی سه دسته از مرگ‌ها به پزشکی قانونی کهریزک ارجاع داده می‌شوند: (۱) مرگ‌های غیرطبیعی؛ مثل جنایت‌ها، مسمومیت‌ها، خودکشی‌ها، خفه‌شدگی‌ها، تصادفات، حوادث وسائل نقلیه و حوادث گوناگون در منزل و محیط کار. (۲) مرگ‌های طبیعی که در شرایط غیر عادی رخ می‌دهند؛ مثل مرگ در زندان، درمانگاه‌های اورژانس یا منزل. (۳) مرگ‌هایی که به هر صورت، امکان دارد شکایتی در پی داشته باشند.

مقام قضایی برای کشف حقیقت در فرآیند دادرسی کیفری، نیازمند اطلاعات علمی و تخصصی پزشک است، که با معاینه دقیق و تجزیه و تحلیل اطلاعات پیچیده مربوط به ساختار بدن انسان و نیز نتایج فنی حاصله، قاضی را یاری می‌نماید. به استناد ماده ۱۳۶ قانون آئین دادرسی کیفری: «بازپرس، برای معاینه جراحات، آثار و علائم ضرب، صدمات جسمی، آسیب‌های روانی و سایر معاینات و آزمایش‌های پزشکی، نظر پزشکی قانونی را اخذ یا حسب مورد، از وی دعوت می‌کند.» البته دعوت از پزشک قانونی فقط در هنگام لزوم است. ماده ۱۲۸ همین قانون مقرر می‌دارد: «کارشناس رسمی یا خبره، از قبیل پزشک، داروساز، مهندس و ارزیاب، هنگامی دعوت می‌شوند که اظهار نظر آنان، از جهت علمی یا فنی یا معلومات مخصوص، لازم باشد.»

به استناد بند اول ماده ۱ قانون تشکیل سازمان پزشکی قانونی کشور، هیچ جسدی بدون حکم مرجع قضایی، به پزشکی قانونی فرستاده نمی‌شود. پزشک قانونی در صورت ارسال جسد دارای مجوز، ملزم به دریافت و انجام دستورات مقام قضایی است و در صورت تخلف از انجام آن، طبق تبصره ۲ ماده ۱ این قانون برخورد می‌شود. به استناد تبصره ۱ ماده ۱ همین قانون، اظهار نظر پزشکی قانونی باید مستدل، روشن و متضمن شرح مشهودات و معاینات و مبتنی بر مدارک و ملاحظات علمی و آزمایشگاهی و با استفاده از روش‌های جدید و نتیجه‌گیری کافی باشد؛ هرچند ملزم به نظر قطعی نیست.

وظایف پزشکی قانونی کهریزک

مرگ، جنازه و سردخانه، مفاهیمی هستند که با شنیدن نام پزشکی قانونی در ذهن تداعی می‌شوند. اما به گفته مسئولان این سازمان، کمتر از ۵ درصد وظایف این سازمان به این امور مربوط است. به استناد ماده ۱ قانون تشکیل سازمان پزشکی قانونی کشور، وظایف آزمایشگاه‌های سازمان پزشکی قانونی کشور را می‌توان در ۳ محور خدماتی، تحقیقی و آموزشی خلاصه کرد طبقه‌بندی کرد.

محور خدماتی شامل انجام امور آزمایشگاهی و پاراکلینیکی، تشخیص هویت، کالبدگشایی و تشریح اجساد در پاسخ به استعلامات مراجع قضایی و انتظامی و نیز خدمات مشاوره‌ای آزمایشگاهی به منظور مساعدت در جریان دادرسی قضایی و جلوگیری از اطلاع دادرسی است. محور تحقیقی شامل انجام پژوهش و تحقیق با موضوعات آزمایشگاهی قانونی، ارتقای روش‌های آزمایشگاهی و به روز شدن آنها، راه‌اندازی روش‌های جدید در پاسخ به موضوعات و نیازهای جدید آزمایشگاهی و نیز تبادلات پژوهشی مورد نیاز با مراکز پژوهشی داخل و خارج از کشور است. محور آموزشی نیز شامل آموزش دستیاران پزشکی قانونی، کارشناسان سم‌شناسی داخل و خارج از سازمان، کارشناسان رشته‌های مختلف برای تربیت آنها برای

مراکز شهرستان‌ها، اجرای برنامه بازآموزی علوم آزمایشگاهی قانونی و تبادل علمی با مراکز آموزشی داخل و خارج از کشور است، می‌باشد.

فرایند معاینه جسد در پزشکی قانونی کهریزک

۱. معاینه ظاهری

بدن فرد فوت شده می‌تواند شاهد گویایی از وقوع جرم یا حدوث واقعه‌ای باشد. در بسیاری از موارد، در جسد علایمی دیده می‌شود که از نحوه حدوث مرگ حکایت می‌کند. تنها چیزی که در شناسایی جسد معتبر است، شماره ثبت شده توسط پزشکی قانونی است و پزشک معاینه‌کننده، جسد را با این شماره می‌شناسد.

در معاینه ظاهری باید به دقت به بررسی آثار ظاهری هرگونه ضرب و جرح و شکستگی در آن پرداخت. خراشیدگی‌ها، زخم‌ها، کبودی‌ها، شکستگی‌های استخوانی، دررفتگی‌های مفاصل، آثار سوختگی و وضعیت دندان‌ها را باید کاملاً توصیف کرد. بعد از مرگ، علائم و تغییراتی روی جسد ایجاد می‌شود. کبودی جسد یکی از آن علائم است. کبودی، بیشتر در مرکز ثقل بدن ظاهر می‌شود؛ مثلاً کسی که به دار آویخته شود، پاهای وی به سبب جاذبه، سنگینی بدن را متحمل می‌شود و بیشتر کبود می‌شود.

شایان ذکر است که پزشک قانونی می‌تواند بر اساس حالات بدن و دمای آن، زمان تقریبی مرگ را حدس بزند؛ مثلاً جسد در صورتی که، گرم، نرم و بدون کبودی نعشی باشد، فرد حدوداً ۳ تا ۶ ساعت قبل فوت کرده است. در صورتی که جسد، نیمه گرم و دارای سختی باشد و کبودی نعش آن، با فشار زائل گردد، ۶ تا ۱۲ ساعت از مرگ گذشته است. در صورتی که جسد، سرد، سخت و دارای کبودی نعشی ثابت ولی فاقد فساد نعشی باشد، نشان می‌دهد که مرگ، ۲۴ تا ۴۸ ساعت قبل حادث شده است و اگر جسد دارای لکه سبز شکمی و فاقد سختی نعشی باشد، فرد بیش از ۳۶ ساعت قبل فوت کرده است.

۲. کالبد‌گشایی

پس از معاینهٔ ظاهری باید جسد را کالبد‌گشایی کرد. این کار به سه روش یک خطی، دوخطی و بیضوی انجام می‌گیرد که هر کدام خصوصیت خود را داراست. روشی که در کشور ما معمول است، روش یک خطی است. در این روش، جهت کالبد‌گشایی ناحیهٔ گردن، قفسهٔ سینه و شکم، برشی در وسط بدن از چانه تا ناحیهٔ استخوان عانه (بالای مثانه) صورت می‌پذیرد. حسن این روش آن است که بعد از پایان کالبد‌گشایی، با دوختن دو لبهٔ بریدگی به یکدیگر، شستشوی جسد و کفن و دفن آن راحت‌تر است.

برای باز کردن ناحیهٔ سر و جمجمه هم لازم است برشی از پشت لالهٔ یک گوش، از محل رویش مو در خط وسط به طرف فرق سر، و از آنجا تا پشت لالهٔ گوش مقابل ایجاد شود؛ سپس پوست قطعات پشتی و جلویی را تا زیر پیشانی و انتهای ناحیهٔ پس‌سری پایین می‌کشیم، به طوری که تمام استخوان‌های سر نمایان شود. در مرحلهٔ بعد، حفرهٔ استخوان جمجمه، از ناحیهٔ پیشانی تا ناحیهٔ پس‌سری با اهر برش داده می‌شود. بدین ترتیب نسوج مغزی به خوبی دیده می‌شود و مورد معاینه قرار می‌گیرد.

۳. آزمایشگاه و نمونه‌برداری

گاه لازم است در مسیر کالبد‌گشایی‌ها و معاینه‌های پزشکان قانونی، نمونه‌هایی برای ارسال به آزمایشگاه‌های سم‌شناسی و آسیب‌شناسی برداشته شود. در این صورت نمونه‌هایی از بافت‌های مغز، قلب، کبد و ریه برای بررسی‌های میکروسکوپی و نیز نمونه‌هایی از خون، ادرار و محتویات معده و در صورت ضرورت از سایر ترشحات بدن، جهت بررسی‌های سم‌شناسی تهیه و به آزمایشگاه‌های مربوطه ارسال می‌گردد.

سخن پایانی

در پایان، ضمن تشکر از مسئولین مرکز و عرض خسته نباشید به مسئولین و خدمتگزاران عزیز در پزشکی قانونی کهریزک، تذکر این نکته ضروری است که با توجه به اهتمام شارع مقدس به حفظ حقوق مسلمانان و احترام به آنان؛ حتی بعد از مرگ، شایسته است مراکز علمی در حوزه فقه و حقوق، پژوهش‌های بیشتری پیرامون پزشکی قانونی مطرح کنند تا به تمام سوالات و ابهامات این سازمان پاسخ داده شود.